

Prolegomena definisanju jedinstvenog revolucionarnog programa

Pierre Canjuers i Guy Debord

1960.

Sadržaj

I: KAPITALIZAM, DRUŠTVO BEZ KULTURE	3
II: REVOLUCIONARNA POLITIKA I KULTURA	6

Pjer Kanžur (Pierre Canjuers, pravo ime Daniel Blanchard) bio je član marksističke grupe *Socialisme ou Barbarie*, koja je delovala u periodu 1949–1965. Pored njega, najpoznatiji članovi bili su Kornelius Kastoriadis (Cornelius Castoriadis), Klod Lefor (Claude Lefort) i Žan-Fransoa Liotar (Jean-François Lyotard). Ovaj tekst ilustruje pokušaj saradnje situacionista s drugim radikalnim strujama tog vremena (tekst je napisao Debor, da bi ga onda redigovao Kanžur). Debor je, tokom 1960–1961, redovno posećivao sastanke grupe, koja je mu je poslužila kao neka vrsta škole iz političke ekonomije, i u tom periodu je čak bio i njen član („čak“ i to, budući da je nepisani kodeks SI zabranjivao članstvo u drugim grupama). Od te grupe potiče i novo interesovanje za iskustva „radničkih saveta“ i „opšte samoupravljanje“, kao odgovor na ekspertsko-birokratsku tiraniju uspostavljenu na Zapadu i Istoku, što je od kraja pedesetih godina postala stalna preokupacija SI. Ipak, saradnja je okončana već početkom 1961, posle objavljivanja povoljnog prikaza Godarovog filma *Do poslednjeg daha*, čiji je autor bio Sebastijan Šatel (Sébastien de Diesbach „Chatel“), tada član *Socialisme ou Barbarie*. Debor je svoje neslaganje obrazložio u tekstu *Za revolucionarnu procenu umetnosti*, iz februara 1961. (AG)

I: KAPITALIZAM, DRUŠTVO BEZ KULTURE

1. Kultura se može definisati kao skup sredstava pomoću kojih neko društvo sebe doživljava i stvara sliku o sebi, pa tako i odlučuje o svim aspektima korišćenja raspoloživog viška vrednosti. Drugim rečima, kultura je organizovanje svega onoga što nije nužno za neposrednu društvenu reprodukciju.

Svi oblici savremenog kapitalističkog društva u krajnjoj liniji se zasnivaju na opštoj i – na nivou masa – trajnoj podeli na upravljače i izvršioce. Ako ovu karakteristiku prenesemo u oblast kulture, ona će nužno usloviti rasep između „razumevanja“ i „činjenja“, kao i nesposobnost promišljenog organizovanja (baziranog na trajnoj eksploataciji) sve ubrzanijeg ovladavanja prirodom.

Da bi zagospodarila proizvodnjom, za kapitalističku klasu je nužno da ima monopol nad razumevanjem rada kao proizvodne aktivnosti. U tom cilju, ona s jedne strane sve više fragmentira proces rada, čineći ga nerazumljivim onima koji ga obavljaju, dok ga s druge strane iznova povezuje u celinu preko specijalizovanih organa. Ali ti organi su podređeni samo onim pravim rukovodiocima, koji jedini raspolažu teorijskim uvidom u celinu proizvodnog procesa, pošto izdavanjem direktiva sami određuju smer proizvodnje. To razumevanje i te direktive su i sâme arbitrarne, budući da su lišene svake veze s praksom, kao i s bilo kakvim realističkim uvidom u situaciju čije obelodanjivanje nikome nije u interesu.

Globalna društvena aktivnost je tako razbijena na tri ravni: na radionicu, kancelariju i rukovodstvo. Kultura, u smislu aktivnog i praktičnog razumevanja društva, takođe je rasparčana na ova tri aspekta. Ti aspekti uspevaju da se delimično i potajno objedine jedino neprestanim iskoračivanjem pojedinaca izvan sfera u koje su zatočeni takvom društvenom organizacijom..

2. Mehanizam konstituisanja kulture se zato svodi na postvarenje ljudskih aktivnosti, koji fiksira živa bića i oblikuje prenošenje iskustva s generacije na generaciju, po uzoru na prenos robe; time se ujedno osigurava dominacija prošlosti nad budućnošću.

Takvo funkcionisanje kulture dolazi u sukob s trajnim kapitalističkim imperativima zadobijanja kolektivne podrške ljudi i svakodnevnog podsticanja njihove kreativne aktivnosti unutar uskih, društveno nametnutih okvira. U suštini, kapitalistički poredak može opstati samo ako ne-

prestano proizvodi novu prošlost. To je naročito uočljivo u kulturnom sektoru, čije funkcionisanje isključivo počiva na periodičnom lansiranju lažnih inovacija.

3. Rad se takođe sve više svodi na pûko izvođenje pokreta, čime biva obesmišljen. S razvojem tehnologije, koja prodire u sve pore života, rad se pojednostavljuje, a njegov besmisao samo produbljuje.

Ali taj besmisao se proteže i na kancelarije i laboratorije, pošto njihova delatnost u krajnjoj liniji ne zavisi od njih sâmh, već od odluka koje stižu iz političke sfere, koja upravlja celim društvom.

S druge strane, pošto su kancelarijske i laboratorijske aktivnosti integrisane u celokupno funkcionisanje kapitalističkog sistema, nužnost pune eksploatacije tih aktivnosti zahteva da se u njih uvede kapitalistička podela rada: fragmentiranje i hijerarhizovanje. Logički problem naučne sinteze se na taj način preklapa s društvenim problemom centralizacije. Kao rezultat ovih promena i protivno svim očekivanjima, dolazi do opšteg pomanjkanja kulture na svim sazajnim nivoima; više nema naučnih sinteza, a nauka postaje nesposobna da shvati sopstvene ciljeve. Za modernog čoveka, ona više ne predstavlja istinito i praktično objašnjenje njegovog odnosa sa svetom; ona je ukinula stare predstave, ali se nije pokazala sposobnom da iznedri nove. Svet je postao nečitljiv kao celina – jedino su poneki specijalisti uspeh da sačuvaju mrvice racionalnosti, ali nisu više u stanju da ih razmene čak ni u uzajamnoj komunikaciji.

4. Ovakvo stanje stvari proizvodi određene konflikte. Tehnički napredak koji prati razvoj materijalnih procesa (a u velikoj meri i razvoj nauke) često dolazi u sukob sa tehnologijama koje ta dostignuća primenjuju strogo selektivno, u skladu sa zahtevima eksploatacije radnika i redukovanja njihovog otpora. S druge strane, nastaje konflikt između kapitalističkih imperativa i osnovnih ljudskih potreba. Tako, na primer, očiti nesklad između aktuelnih nuklearnih proba i još uvek prilično rasprostranjene želje za životom, uslovljava reakciju koja se ogleda u moralističkim protestima pojedinih fizičara. Promene koje će čovek ubuduće biti u stanju da izazove na samom sebi (od estetske hirurgije, do kontrolisanih genetskih mutacija) iziskuju društvo koje će biti u stanju da upravlja sobom, a preduslov za tako nešto je ukidanje svih specijalizovanih rukovodilaca.

Nesagledive mogućnosti koje se pred nama otvaraju nameću nam neodložan izbor između dve alternative: revolucionarnog rešenja ili nekog naučno-fantastičnog varvarstva. Kompromis koji oličava aktuelno društvo bio bi održiv samo u neizmenjenim okolnostima, a te okolnosti neprestano izmiču kontroli.

5. Današnja kultura bi se u celini mogla nazvati otuđenom, pošto svaka aktivnost, svaki trenutak života, svaka ideja i svaki vid ponašanja ne raspolažu sopstvenim značenjem već ga crpu s nekog drugog mesta, koje je, pošto više nije na nebu, još teže locirati; sudbinom modernog sveta upravlja utopija, u doslovnom značenju te reči.

6. Pošto je obesmislio značenje proizvodne aktivnosti (u najširem rasponu, od radionice do laboratorije), kapitalizam nastoji da smisao života smesti u časove dokolice i da na osnovu toga preusmeri sâmu proizvodnju. Pošto je prema preovlađujućim moralnim shvatanjima proizvodnja pakao, pravi život bi trebalo potražiti u potrošnji, u korišćenju materijalnih dobara.

Ali ta materijalna dobra uglavnom ne služe ničemu drugom do zadovoljenju nekih ličnih potreba koje su prenaduvane samo zato da bi izašle u susret zahtevima tržišta. Kapitalistička potrošnja rezultira opštim redukovanjem želja, pošto redovno zadovoljava veštački izazvane potrebe, koje će ostati potrebe, a da nikada nisu bile želje; autentičnim željama je, međutim, suđeno da ostanu neispunjene (ili da budu kompenzovane u formi spektakla). U stvarnosti, potrošač biva moralno i psihološki konzumiran od strane tržišta. I najzad, ali ne manje važno, ta materijalna dobra nemaju nikakvu društvenu korist, jer se horizont društva ne prostire dalje od fabrike; iz-

van nje, sve je pretvoreno u pustinju (gradovi-spavaonice, autoputevi, parkinzi) – takvom nam se danas prikazuje oblast potrošnje.

Ipak, društvo konstituisano u fabrici suvereno vlada tom pustinjom. Prava namena materijalnih dobara se ogleda u tome što ona postaju statusni simboli koji, u skladu s neumitnom sudbinom industrijske robe, automatski postaju obavezni za sve. Model fabrike se simbolički prenosi na slobodne aktivnosti, ostavljajući ipak dovoljno slobodnog prostora za neke lične afinitete kako bi se kompenzovao osećaj frustracije. Svet potrošnje je u stvari svet uzajamne spektakularizacije, svet razdvojenosti, oneobičenosti i neučestvovanja. Rukovodeća sfera strogo diriguje tim spektaklom, sklepanim na brzinu i kao od bede, u skladu sa spolja nametnutim zahtevima, kojima se pripisuje apsurdan značaj (i sâmi rukovodioci, kao živa bića, mogli bi se smatrati žrtvama te automatske upravljačke mašine).

7. Izvan sfere radne aktivnosti, spektakl predstavlja dominantan način posredovanja u međuljudskim odnosima. Jedino posredstvom spektakla ljudi stižu (krivotvoreno) saznanje o pojedinim aspektima društvenog života, počev od naučnih i tehničkih dostignuća, do uvida o poželjnim oblicima ponašanja i informacija o režiranim susretima političkih vođa. Odnos između autora i publike je samo je veran odraz mnogo temeljnijeg odnosa između upravljača i izvršilaca. On savršeno odgovara potrebama jedne postvarene i otuđene kulture: odnos između spektakla i posmatrača je najčvršći oslonac kapitalističkog poretka. Dvosmislenost svake "revolucionarne umetnosti" počiva na činjenici da je revolucionarni karakter nekog spektakla uvek uvijen u reakcionarnu oblandu svojstvenu svakom spektaklu.

To je razlog zašto usavršavanje kapitalističkog društva u velikoj meri podrazumeva usavršavanje mehanizma za proizvodnju spektakla. Naravno, reč je o izuzetno složenom mehanizmu, jer, iako je njegova glavna uloga propagiranje kapitalističkog poretka, on ne sme da na publiku ostavi utisak kapitalističkog delirijuma; on mora da je privuče objedinjavanjem elemenata onih predstava koje (makar u fragmentima) korespondiraju s društvenom realnošću. On mora da izvrši i preusmeravanje onih želja čije zadovoljenje zabranjuje dominantni poredak. Na primer, moderni masovni turizam organizuje obilaskе gradova i predela, ne zato da bi udovoljio nekoj autentičnoj želji da se živi u takvom ljudskom ili geografskom okruženju, već da bi ih prikazao kao čisti, brzi i površni spektakl (kasnije prisećanje na taj spektakl može postati sredstvo za sticanje društvenog statusa). Na sličan način, striptiz predstavlja najčistiju formu degradacije erotike na nivo običnog spektakla.

8. Razvoj i očuvanje umetnosti posledica su delovanja ovih linija sila. S jedne strane, kapitalizam naprosto preuzima umetnost kao sredstvo uslovljavanja širokih masa. S druge strane, spreman je da joj učini ustupak i podari joj za sva vremena povlašćeni status čiste kreativne aktivnosti – izolovane kreativnosti, koja služi kao pokriće za otuđenje svih drugih aktivnosti (što umetnost čini najskupljim i najcenjenijim statusnim simbolom). Ali ta oblast, rezervisana za „slobodnu kreativnu aktivnost“, u isto vreme je i jedina u kojoj se pitanja načina na koji živimo i komunikacije mogu postaviti na celovit i praktičan način. U tom pogledu, umetnost se javlja kao prostor u kojem se sučeljavaju osnovni antagonizmi zagovornika i protivnika zvanično proklamovanih životnih ciljeva. Institucionalizovani besmisao i podeljenost dovode do opšte krize tradicionalnih umetničkih tehnika – krize koja je povezana sa iskustvima alternativnog načina života ili zahtevima za sličnim iskustvima. Revolucionarni umetnici su oni koji traže intervenciju i koji sami intervenišu na spektaklu, s namerom da ga prekinu i unište.

II: REVOLUCIONARNA POLITIKA I KULTURA

1. Revolucionarni pokret ne može biti ništa drugo do borba proletarijata za faktičko preuzimanje vlasti i promišljenu transformaciju svih aspekata društvenog života – počev od upravljanja proizvodnjom i procesom rada od strane samih radnika, koji bi o svemu neposredno odlučivali. Takva promena nužno podrazumeva radikalnu transformaciju prirode samog rada, kao i razvoj novih tehnologija, koje bi osigurale prevlast radnika nad mašinama.

Reč je o značajnoj promeni odnosa prema radu, koja bi imala brojne posledice; glavna od njih bi se, bez sumnje, sastojala u premeštanju težišta životnih preokupacija s pasivne dokolice na proizvodne aktivnosti novog tipa. To naravno ne znači da će sve proizvodne aktivnosti preko noći postati same po sebi uzbudljive. Ali nastojanje da se opštom i trajnom reorganizacijom ciljeva i metoda industrijske proizvodnje one učine privlačnijim u svakom slučaju će predstavljati obavezni minimum privlačnosti jednog slobodnog društva.

U takvom društvu, sve aktivnosti će imati za cilj da se život, koji je ranije bio razdvojen na časove dokolice i rada, objedini i stopi u integrisanu, ali beskrajno raznoliku celinu. Proizvodnja i potrošnja će se izjednačiti i poništiti, da bi ustupile mesto kreativnom korišćenju društvenih dobara.

2. Ovaj program ne nudi ljudima ništa drugo do priliku da sami stvaraju vlastiti život. Ali nužan preduslov za tako nešto nije samo odsustvo brige o zadovoljavanju osnovnih životnih potreba (glad, itd.), već i sposobnost ljudi da artikuliraju svoje prave želje (a ne samo njihove kompenzacije, kao što je do sada bio slučaj), da se usprotive svim oblicima ponašanja koje im nameće neko drugi i osmisle sopstveni stil koji ih najbolje izražava, kao i da smisao života više ne traže u postizanju neke ravnoteže već da neprestano streme obogaćivanju svojih postupaka.

3. Danas takvi zahtevi ne izvire iz nekakvog utopizma. Oni se pre svega zasnivaju na borbi proletarijata na svim nivoima – kroz sve vidove eksplicitnog otpora ili duboke ravnodušnosti, protiv kojih nestabilni društveni poredak mora neprestano i svim sredstvima da se bori. Ti zahtevi počivaju i na poukama izvučenim iz svih neuspelih pokušaja da se promene ostvare na manje radikalnan način. Najzad, oni izvire i iz nekih od najekstremnijih vidova ponašanja današnje omladine (čija se dresura očito pokazala nedovoljno efikasnom), kao i iz pojedinih umetničkih krugova.

Ali ta osnova je utopijska u drugom smislu: ona pronalazi i eksperimentiše rešenjima tekućih problema, ne obazirući se na to da li uslovi za njihovu primenu objektivno postoje. (Ipak, treba napomenuti da sličan način utopijskog razmišljanja igra ključnu ulogu u modernoj nauci.) Takav privremeni istorijski utopizam je legitiman i nužan, jer se njime ostvaruje projekcija želja bez kojih bi slobodan život ostao lišen sadržaja. On podrazumeva nužnost raskida s postojećim ideologijama svakodnevnog života i slobodu od svakidašnje represije, kako bi revolucionarna klasa stekla jasan uvid u sadašnje i buduće mogućnosti slobode.

Ipak, praktikovanje utopije imaće smisla samo ako bude usko povezano s praksom revolucionarne borbe. Ta borba, opet, ne bi smela da se odrekne sličnih utopija ukoliko ne želi da bude osuđena na sterilnost. Istraživači na polju eksperimentalne kulture ne mogu očekivati da će uspeti da je realizuju bez pobeđe revolucionarnog pokreta, kao što ni ovaj neće biti u stanju da ostvari autentičnu revolucionarnu klimu ako ne nastavi s radom na kritici i slobodnom rekonstruisanju svakodnevnog života, koji je započela kulturna avangarda.

4. Prema tome, sadržaj revolucionarne politike je totalitet društvenih problema, a njena forma je eksperimentalno praktikovanje slobodnog života kroz organizovanu borbu protiv kapitalističkog poretka. Revolucionarni pokret bi tako i sam morao da postane eksperimentalan. Zato bi on, gde god postoji, morao da na najbolji mogući način tumači i razrešava probleme revolucionarne

mikrozajednice. Takva sveobuhvatna politika kulminirala bi u času revolucionarne akcije, kada mase iznenadnom intervencijom stvaraju istoriju, doživljavajući tu svoju aktivnost kao neposredno iskustvo i svetkovinu. Zatim bi pristupile svesnom i kolektivnom konstruisanju svakodnevnog života, koji će, jednog dana, biti oslobođen svih oblika posredovanja.

Pjer Kanžur i Gi Ernst Debor, 20. jul 1960.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Pierre Canjuers i Guy Debord
Prolegomena definisanju jedinstvenog revolucionarnog programa
1960.

Pierre Canjuers (Daniel Blanchard), G. E. Debord, „Préliminaires pour une définition de l’unité
du programme révolutionnaire“, posebna brošura, 20. VII 1960,
Guy Debord, *Oeuvres*, Paris, Gallimard, 2007, str. 516–517.

Preuzeto iz zbornika *Situacionistička internacionala*, časopis *Gradac*, br. 164-165-166, Čačak,
2008, str. 108–112.

Preveo Miodrag Marković (2008), redakтура Aleksa Golijanin (2008, 2023).

anarhisticka-biblioteka.net